

بررسی نقش قزلباش‌ها در تحولات سیاسی - نظامی عصر صفویه

(از دوره شیخ - ییبر تا شاه عباس، ۹۹۶ - ۱۰۶۰ ه ق)

تألیف: دکتر نادر پروین

سرشناسه	بروین، نادر، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور	بررسی نقش قزلباش‌ها در تحولات سیاسی- نظامی عصر صفویه (از دوره شیخ حیدر تا شاه عباس، ۹۹۶-۸۶۰ ه ق) // تألیف نادر بروین.
مشخصات نشر	تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۲۷۵ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۳۰۱-۳
وضعیت فهرست نویسی	فبا
پادداشت	کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	قزلباش -- تاریخ
موضوع	Ghezelbash tribe -- History
موضوع	ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ ق.
موضوع	Iran -- History -- Safavids, 1502 - 1736
موضوع	ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ ق. -- سیاست و حکومت
موضوع	Iran -- History -- Safavids, 1502 - 1736 -- Politics and government
رده	۱۳۹۷ ب ۳۴۹/۱۱۷۹ DSR
سند	۰۷۱/۹۵۵۰۴
سما	۵۵۴۵۶۳۹
سما کتابشناسی ملی	

بررسی نقش قزلباش‌ها

در تحولات سیاسی - نظامی عصر صفویه

تألیف: دکتر نادر پرویز

ناشر: منشور سمیر

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول- ۹۸

قیمت: ۵۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۳۰۱-۳

ناظر فنی چاپ: مهدی فینی

www.manshoorsamir.ir

حق چاپ: ۱۳۹۸، انتشارات منشور سمیر

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستندنویسی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	مقدمه
۱۹	۱- منابع اصلی
۲۶	۲- تحقیقات و مطالعات
۳۱	فصل اول: زمینه‌های ظهور قزلباشان
۳۲	۱-۱ زمینه‌های مذهبی، فرهنگی ظهور قزلباشان
۳۷	۱-۲ تصوف و طریقت صفوی و نقش آن در ظهور قزلباشان
۳۹	۱-۳ زمینه‌های ظهور قزلباشان از دوره شیخ صفی الدین اردبیلی تا دوره جنید
۳۹	۱-۳-۱ دوره شیخ صفی الدین
۴۳	۱-۳-۲ دوره شیخ صدرالدین
۴۴	۱-۳-۳ دوره خواجه علی
۴۶	۱-۳-۴ دوره ابراهیم
۴۷	۱-۳-۵ دوره جنید
۵۵	فصل دوم: قزلباشان از حیدر تا شاه اسماعیل
۵۶	۱-۲ شکل‌گیری گروه قزلباشان در زمان حیدر
۵۸	۲-۲ نظریات منابع و مراجع در مورد کلاه قزلباش
۶۰	۳-۲ ماهیت و منشأ قومی - فرهنگی قزلباشان

۶۳	۴-۲ قزلباش‌ها و اوضاع سیاسی، نظامی عصر حیدر
۶۷	۵-۲ سلطان علی و اهل اختصاص
۷۱	فصل سوم: قزلباشان در دوره شاه اسماعیل
۷۲	۱-۳ قزلباشان و اوضاع سیاسی، نظامی دوره شاه اسماعیل
۷۷	۲-۳ جنگ چالدران و نتایج آن بر روابط قزلباشان و شاه
۸۱	۳-۳ مهاجرت و شورش‌های قزلباشان آناتولی در دوره شاه اسماعیل و پیامدهای آن
۸۳	۴-۳ دیدگاه قزلباشان در مورد شاه اسماعیل
۸۷	فصل چهارم: مهم‌ترین قبایل قزلباش در دوره اوایل حکومت صفویه
۸۸	۱-۴ قبایل بزرگ
۸۸	۱-۴-۱ روملو
۸۸	۱-۴-۲ استاجلو
۸۹	۱-۴-۳ تکه‌لو
۸۹	۱-۴-۴ شاملو
۸۹	۱-۴-۵ ذوالقدر
۹۰	۱-۴-۶ قاجار
۹۰	۱-۴-۷ افشار
۹۱	۱-۴-۸ ترکمان
۹۲	۲-۴ قبایل کوچک
۹۹	فصل پنجم: نقش قزلباش‌ها در تحولات سیاسی، نظامی عصر شاه طهماسب اول
۱۰۰	۱-۵ جلوس شاه طهماسب و فترت سلطنت
۱۱۱	۲-۵ آفت تکه‌لوها
۱۱۷	۳-۵ قتل حسین خان شاملو و پایان فترت سلطنت
۱۲۰	۴-۵ تغییر پایتخت و تأثیر آن بر قدرت قزلباشان

- فصل ششم: شورش‌های داخلی عصر شاه طهماسب و قدرت‌طلبی قزلباشان... ۱۲۳
- ۱-۶ شورش سران و امرای غیرقزلباش و نقش قزلباشان... ۱۲۵
- ۱-۶-۱ شورش القاص میرزا و کامیابی شاهقلی خلیفه مهرداد... ۱۲۵
- ۱-۶-۲ شورش خواجه محمدصالح بتکچی و موفقیت صدرالدین خان استاجلو... ۱۳۰
- ۱-۶-۳ شورش امیره قباد و پیروزی مجدد شاهقلی خلیفه مهرداد... ۱۳۱
- ۱-۶-۴ شورش حاج شیخ کرد و ناتوانی قزلباش‌ها... ۱۳۱
- ۱-۶-۵ شورش علاءالدوله و رعناشی و حاکمیت افشارها... ۱۳۳
- ۱-۶-۶ شورش ترمانان، سترآباد (ابای ترکان) و بداقبالی قزلباش‌ها... ۱۳۳
- ۱-۶-۷ شورش خان احمد کیلانی و موفقیت قورچیان استاجلو... ۱۳۵
- ۱-۶-۸ شورش مردم تبریز و نقش بوگانه قزلباش‌ها... ۱۳۸
- ۱-۶-۹ طغیان اسماعیل میرزا و نقش قزلباش‌ها... ۱۳۹
- ۲-۶ شورش سران و امرای قزلباش... ۱۴۲
- ۱-۲-۶ شورش ذوالفقارخان ترکمان موصول... ۱۴۳
- ۲-۲-۶ شورش اولامه تکه‌لو... ۱۴۵
- ۳-۲-۶ شورش آغزیوارخان شاملو... ۱۵۲
- ۴-۲-۶ شورش قزاق سلطان تکه‌لو... ۱۵۵
- فصل هفتم: ادامه مهاجرت و شورش‌های قزلباشان آناتولی در دفاع از شاه طهماسب... ۱۵۷
- ۱-۷ شورش قزلباشان بوزوق (۹۲۹ و ۹۳۲ ه.ق)... ۱۶۱
- ۲-۷ شورش قلندر چلبی (۹۳۳ ه.ق)... ۱۶۲
- ۳-۷ شورش مجدد در بوزوق (۹۳۳ ه.ق)... ۱۶۳
- ۴-۷ شورش ولی خلیفه، دموزاغلان و یکجه بیگ (۹۳۳ ه.ق)... ۱۶۴
- ۵-۷ شورش امیرسنجق (۹۳۵ ه.ق)... ۱۶۴

- ۶-۷ شورش سیدی (۹۳۵ ه.ق) ۱۶۵
- ۷-۷ شورش‌های آماسیه ۱۶۵
- فصل هشتم: قزلباشان در مصاف با گرجیان، ازبکان و عثمانی ۱۶۷
- ۱-۸ لشکرکشی‌های گرجستان و شیروان و پیامدهای آن بر قزلباشان ۱۶۸
- ۲-۸ قزلباشان در شرق ایران ۱۷۵
- ۱-۲-۸ جنگ بسطام و کشته شدن دبری سلطان شاملو ۱۷۸
- ۲-۲-۸ جنگ، جامه‌ریزبانیت چوهای سلطان تکه‌لو ۱۸۲
- ۳-۲-۸ کشته شدن صوفیان، خلیفه روملو در عبدال آباد نیشابور ۱۹۰
- ۴-۲-۸ قزلباشان و سرود ایران پس از کشته شدن صوفیان خلیفه روملو ۱۹۲
- ۵-۲-۸ بوداق خان قاجار و نیت فتنه در ۱۹۴
- ۳-۸ قزلباشان در عرصه نبرد با عثمانی ۱۹۷
- ۱-۳-۸ جنگ‌های اول (۹۴۰-۹۴۱ ه.ق) و طغیان اولامه تکه‌لو ۲۰۱
- ۲-۳-۸ جنگ‌های سال (۹۴۱-۹۴۲ ه.ق) و سرکشی مازی خان تکه‌لو ۲۰۳
- ۳-۳-۸ جنگ‌های سال (۹۴۲-۹۵۶ هجری قمری) و کمابای شاهقلی خلیفه مهرداد ۲۰۵
- ۴-۳-۸ جنگ‌های سال (۹۵۶-۹۶۲ ه.ق) و ابتکار عمل قزلباشان ۲۰۵
- ۵-۳-۸ صلح آماسیه و نتیجه قزلباشان ۲۰۹
- فصل نهم: مناصب سیاسی، نظامی قزلباش‌ها ۲۱۳
- ۱-۹ مناصب سیاسی ۲۱۵
- ۱-۱-۹ اداره ایالات ۲۱۵
- ۲-۱-۹ خلیفه‌الخلفا ۲۱۹
- ۳-۱-۹ شورای سلطنتی (جانقی) ۲۲۵
- ۴-۱-۹ مهرداد سلطنتی ۲۲۶
- ۲-۹ مناصب نظامی ۲۲۷

۲۲۸	۹-۲-۱ قورچی باشی. (فرماندهٔ سوارکاران)
۲۳۰	۹-۲-۲ قوللر آقاسی (فرماندهٔ غلامان شاهي)
۲۳۱	۹-۲-۳ ایشیک آقاسی (مسئول تشریفات دربار)
۲۳۱	۹-۲-۴ تفنگچی باشی (فرماندهٔ تفنگ‌داران)
۲۳۱	۹-۲-۵ امیر شکارباشی (جلو و صحرا)
۲۳۲	۹-۲-۶ نسیبی ار (عهده دار امنیت و نظم راه‌ها)
۲۳۲	۹-۲-۷ که اسار و پرچم دار
۲۳۳	۹-۳ تجهیزات نظامی قزلباش‌ها
	۹-۴ اختلافات قزلباشان و حاکمان و تأثیرات آن بر اوضاع و مناصب سیاسی و نظامی عصر شاه طهماسب اول
۲۳۴	
۲۵۸	۹-۵ بیماری و مرگ شاه طهماسب و سرآه مجدد اختلاف قزلباش‌ها
۲۶۷	کتابنامه
۲۶۷	منابع اصلی

پیشگفتار

هر محققی برای تدوین و نگارش یک موضوع ناچار است مشکلات و موانع متعددی را پشت سر بگذراند. بدون شک در این راه متحمل سختیها و فراز و نشیبهای متعددی خواهد شد و البته ممکن است در این مسیر از عنایت و توجه سازمانها و اشخاص مختلفی برخوردار شود. واقعیت این است که نگارنده این کتاب نیز از این عمل مستثنی نبوده است. قبل از هر چیز باید اذعان کرد موضوعی که در این کتاب بررسی شده است، موضوعی بسیار گسترده می باشد چرا که بر اهل تاریخ پوشیده نیست که در دو قرن اخیر (۱۱۳۵-۹۰۷ ه.ق)، عصری بسیار طولانی می باشد، همین مسئله باعث شد که بیش از یک سال و شش ماه برای گردآوری و تدوین و نگارش این کتاب وقت و انرژی قابل توجهی صرف شود و یقیناً مخاطبان محترم می دانند که در این مدت نگارنده به مشکلات عدیده ای برخورد کرده است. مهمتر از همه کمبود کتاب و نشریات (ره) باعث شد که کلیه مشقات و تحمل رنج سفر به کتابخانه های شهرهای اطراف رفته که البته در آنجاها نیز مسئولان با بی لطفی مسئولین مربوطه و عدم همکاری آنها مواجه شده، جدا از این مشکل، مشکلات مالی نیز مثل همیشه در جریان کار نیز تأثیر می گذاشت. اما با وجود همه این مشکلات از آنجا که در کنار نگارنده استاد راهنمای محترم جناب آقای دکتر باقرعلی عادلنفر و همچنین مشاور محترم این کتاب جناب آقای رحیمی قرار داشتند و در طی این مسیر هیچگاه از راهنماییها و تشویق های بی دریغشان خودداری نمی کردند هیچگاه دلسرد و ناامید نشده، به طوری که اثر به فرجام رسیده است. شرح حوادث در این کتاب

به دو روش بوده است؛ در هر حادثه ای ابتدا واقعیات ضبط شده‌اند و در موارد لزوم با استفاده از منابع مختلف تحلیل حوادث نیز ارائه شده است. به عبارت بهتر از روش توصیفی، تحلیلی استفاده شده است. لازم به توضیح است که با توجه به گستردگی موضوع مورد تحقیق مطالب به نه فصل تقسیم شده است. در فصل اول زمینه‌های فکری، فرهنگی و قومی و همچنین زمینه‌های سیاسی، نظامی قزلباش‌ها از دوره شیخ صفی الدین تا دوره جنید بررسی شده است. چگونگی ظهور واژه قزلباش در دوره حیدر و بهس قزلباش در اوضاع نظامی و سیاسی عصر حیدر و سلطان علی در فصل دوم بررسی شده است. عملکرد قزلباشان در اوضاع سیاسی و نظامی عصر شاه اسماعیل اول و دیدگاه‌های افراطی قزلباش‌ها در مورد شاه اسماعیل در فصل سوم مورد توجه قرار گرفته است. ریشه و منشأ جغرافیایی و وجه تسمیه قبایل بزرگ و کوچک قزلباش در فصل چهارم مطرح شده است. در فصل پنجم نقش قبایل قزلباش در ده سال اول جلوس شاه طهماسب اول، تخت سلطنت از جمله «آفت تکه‌لویان» و دیگر حوادث مرتبط به این دهه مورد کنکاش قرار گرفته است. از آنجا که از ویژگی‌های اصلی دوره شاه طهماسب، بروز شورش‌ها و طغیان‌های مختلف می‌باشد، در فصل ششم شورش‌های سران و امرای قزلباش و غیرقزلباش و نقش قبایل مختلف قزلباش در این حوادث مورد جستجو قرار گرفته است. در فصل هفتم مهاجرت‌ها و شورش‌های قزلباشان آناتولی در دفاع از شاه طهماسب بررسی شده است. مقدار زیادی از توان و انرژی قزلباشان در مصاف با گرجیان و ازبکان و عثمانیها صرف می‌شد، این مسئله به انضمام حوادث مربوط به آن در فصل هشتم

مفصلاً مورد توجه قرار گرفته است. در فصل نهم مناصب سیاسی، نظامی قزلباشان و چگونگی اختلافات بین قزلباشان و تاجیکان و تأثیرات این اختلافات بر اوضاع و مناصب سیاسی، نظامی عصر شاه طهماسب اول تجزیه و تحلیل شده و سپس در قسمت آخر از موارد مطروحه در این نه فصل نتیجه‌گیری به عمل آمده است. نگارنده ام، واثق است که این کتاب در حد خود پاسخگو و اقناع‌کننده حس کنجکاوی مخاطبان ترم باشد. بدیهی است که خالی از اشکال نیز نخواهد بود.

نادر پروین زمستان ۱۳۹۲